

FIGYELŐ

A GW VIII. kötete.¹ A *Magyar Könyvszemle* hasábjain már korábban részletes tudósítás volt olvasható az összes 15. századi nyomtatvány e nagyszabású bibliográfiai vállalkozásának újraindulásáról (1974. 365–368. l.). Akkoriban még ennek a 8. kötetnek csak az első két füzetről lehetett beszámolni, amely többségében a bevezető részeket (források, lelőhelyek stb.) tartalmazta. Csupán 117 tételt ismétel meg a még a második világháború alatt elkezdett kötet újrafeldolgozása során. A későbbi három füzetben azután nemcsak a korábbi 474 tételt ismételte meg a „Federicis” rendszóig, hanem további 372 ősnymtatvány részletes leírásával aljutott az „Fl” betűcsoport végéig.

A korábbi kiadásban, már több mint három évtizede publikált 474 tétel közé 32 új, kiegészítés került, ami viszonylag magas (6,7 %) arány. Jól mutatja ez, hogy a korábbi, rendkívül igényes feltárás ellenére még mindig bővülnek, ill. tisztázódnak a 15. századi nyomtatványokra vonatkozó ismeretek. Az esetek túlnyomó részében már korábbi ismeretésekre tudott a GW szerkesztősége támaszkodni, de hat esetben a leírás egyben az első publikáció. Ezek közül három (9571/10, 9590/10 és 9621/10) a prágai Státni knihovna állományából való, ami csak aláhúzza, hogy mennyire fontos lenne a csehországi gyűjteményekben őrzött ősnymtatványoknak már rég óta tervezett központi katalógusát mielőbb közreadni. Egy esetben (9677/10) még arra is sor került, hogy az előző kiadásban 16. századnak minősített és ezért ott kizárt (203. hasáb) kiadvány a holland Hellinga-házaspár legújabb kutatásai alapján mégis csak 15. századnak minősült.

A most befejeződött 8. kötet utolsó tételszáma 10 101. Ezzel eljutott a nagy vállalkozás egyik jelentős állomásához: túljutott a „bűvös” 10 000. sorszámra. Ez arra csábít, hogy az eddigiekből kiindulva néhány számítási kísérletet tegyünk ennek a rendkívül jelentős, nemzetközi érdeklődés középpontjában álló vállalkozásnak távlataira is.

A betűrendben eddig megjelentetett „A–Fl” betűcsoportot összevetettük a legnagyobb és legjelentősebb ősnymtatványbibliográfiákkal és országos katalógusokkal. Ezek jelentős, nem egyszer 10 000-nél nagyobb tételszáma, már némi alapot nyújt a nagyszámok törvénye alapján bizonyos következtetések levonásához. Meg lehetett így tudni, hogy hány százaléka jelent meg már eddig az összes 15. századi kiadványból a GW-ben, és még mennyire lehet számítani. Először az összes tételszám, másodsor ebből az „A–Fl” betűcsoporté, harmadszor a kettő aránya a nyolc legfontosabbnak tartott összefoglalás esetében így fest: Hain (16 299–7204) 44,2 %, Copinger (6619–2545) 38,4 %, Einblattdrucke (1574–590) 37,5 %, a 3. amerikai census (12 599–4677) 37,3 %, az olasz (10 446–4.011) 38,4 %, a lengyel (5767–2202) 38,2 %, a belga (4069–1491) 36,7 %, a magyar (3550–1339) 37,6 %. Természetesen a szerzői nevek formája, az

¹ Gesamtkatalog der Wiegendrucke. Herausgegeben von der Deutschen Staatsbibliothek zu Berlin. Band VIII. Eike von Repgow – Flühe. Stuttgart–Berlin–New York 1978 Anton Hiersemann – Akademie Verlag – H. P. Kraus. 124 p., 544 col.

anonymák elhelyezése stb. nem egységes, de éppen a nagy tételszám és az előrehaladott GW-vállalkozás alapján ezek az egyenletlenségek szinte eltűnnek. Ennek tudható be, hogy a nyolc említett kiadvány közül hét a feltárási szintre egészen pontosan azonos arányát (36,7—38,4) mutatja. Egyedül Hain esetében magasabb ez a szám (44,2), aminek közismert magyarázata, hogy a börtönben ült szerző kéziratából a betűrend végéről jelentős részek hiányoztak a nyomdába kerüléskor.

Ha mármost ezt a 38 százalék körüli arányt kivetítjük a betűrend végéig, úgy 26—27 000 körüli tételszámot kapunk. A fentiekben már szó esett arról, hogy a korábbi kötetekben évtizedekkel ezelőtt megjelentekhez időközben nem elhanyagolható arányú (6,7 %) kiegészítésekkel kell számolni. Az első hét kötet 9255 tétele esetében ezek alapján több mint 600 pótlás várható. Tekintettel az első hét kötet még korábbi megjelenésére, valamint a hátralevők publikálása alatt is még biztosan szép számban előkerülő további tételekre, a kiegészítések számát akár 1000—1500-ra is fel kell kerékíteni. Így kapható meg a kikövetkeztethető végszám: kb. 28 000-féle ősnymtatvány regisztrálására lehet számítani a GW szerkesztőségének. E század első évtizedeiben, a GW-vállalkozás megindulásakor hozzávetőleg ugyanennyivel, 30 000 tétellel számoltak. Érdekes módon azonban a feldolgozás előrehaladtával, a 7. kötet előszavában ezt a számot 40 000-re módosították. A fenti számítás azonban mégis az eredeti kalkuláció helyességét látszik igazolni.

A várható tételszám alapján bizonyos következtetéseket lehet levonni a még megjelenésre váró rész terjedelmére vonatkozólag is. Az eddigi 10 101 tételhez nyolc kötet volt szükséges, vagyis 1262 tételenként egy kötet. Így a még hátralevő kb. 18 000 tételhez további 14—15 kötet látszik szükségesnek. Ez azonban nagy mértékben függ a leírandó anyag jellegétől és az alkalmazott módszertől. Az eddigi kötetek is nagy eltérést mutatnak egymástól a terjedelem terén. Míg az első négy kötetben viszonylag egyenletes szám fejezi ki az egy-egy tételhez szükséges átlagos hasábtérjedelmet (0,544, 0,524, 0,549, 0,656), addig a breviáriumokat tartalmazó ötödik kötetnél ez a szám szinte kétszeresére nőtt: egy-egy tétel átlagos hossza egy egész hasáb. Ez a körülmény azután arra indította a kiadót és a szerkesztőseget, hogy igyekeztek tömöríteni a leírásokat. Ennek tudható be a 6. de különösen a 7. kötet a tételeknek minden korábbinál észrevehetően rövidebb átlagterjedelme (0,552, 0,433).

Ebből a szempontból figyelmet érdemel, hogy a 8. kötetben egy tételhez átlagosan 0,645 hasábra volt szükség, ami az ismét jelentősen megnőtt, átlagos terjedelemre utal. Ez azonban most nem a leírt anyag speciális jellege végett következett be, mint korábban a breviáriumok esetében, hanem — mindenekelőtt — a lelőhelyek legigényesebb közlési módja miatt. Míg korábban a nagyobb példányszámban fennmaradt kiadványok esetében a néhány tucatnyi, jelentősebb gyűjtemény megadása után megelégedtek a „még néhány”, vagy a „még számos” megjelöléssel, addig most ezt a megoldást csupán három rendsző esetében (Etymologicum, Eusebius Caesariensis és pseudo-Eusebius Cremonensis) vették igénybe. Máskor azonban a példányok közlése szinte teljességre törekvő. Így előfodul (9981), hogy nem kevesebb, mint 218 példány felsorolására került sor, közöttük olyanokéra is, amely pl. az eredetileg 376 levélből álló kiadványnak még öt százalékát sem kitevő, 12 leveles dublini töredékére is kiterjedt. Akad azonban ennél nagyobb számú példány felsorolás is: 258 (9433) és 255 (9428). Megfontolandó, hogy érdemes-e ilyen, szinte áttekinthetetlen felsorolásra vállalkozni, hiszen bizonyos, hogy éppen ezekből a gyakori kiadványokból fog a jövőben még a legtöbb példány előkerülni, ami a teljességre való törekvést majd a leghamarább elavulttá teszi.

Visszatérve a most befejezett 8. kötetre, feltétlenül szólni kell az annak végén látható bibliográfiai konkordanciáról. Amíg korábban csak Hain művéhez készült ilyen táblázat, most Copinger, Reichling, *Nachträge* és *Einblattdrucke* is mutatózásra került. Ez nagy

mértékben megkönnyíti a korábbi irodalom szembesítését a GW-vel. Hogy e bibliográfiai remekművön mint „kákán is keressünk csomót” megemlíthető, hogy Copinger egyik tétele (2160 = 29. hasáb) ebből kimaradt.

A most első alkalommal feltárt, alapvető bibliográfiákról privátim vezetem magamnak korábban ilyen mutatót. Ebből derült ki, hogy a most II. Ferdinánd alatt kizárt egyik tétel (C 582) már korábban (II. köt. 535. has.) „Aragon” címszó alatt ugyanerre a sorsra jutott, amelyre azonban most (299. has.) nincs hivatkozás. Ugyancsak ennek a saját mutatómnak segítségével kiszámítható volt a három legfontosabb ösnyomatványbibliográfiából a GW által eddig kizárt tételek aránya: Hain 10, Copinger 11, Reichling 9 %. Jól mutatja ez, hogy a később, de kritikátlanabban dolgozó Copinger által összegyűjtött adatok hibaaránya magasabb, mint a rendkívül nehéz körülmények között (börtön stb.) és korábban működött Hainnál.

Összefoglalóan csak a legnagyobb elismerés hangján lehet szólni ennek a hatalmas vállalkozásnak az NDK berlini nemzeti könyvtárában most elért újabb mérföldkövéről. Visszatérve a leírások átlagos terjedelmére úgy tűnik, hogy amennyiben ezt sikerül ismét kb. fél hasábra visszaszorítani, és azokat egyenként kb. 800 hasábos kötetekben publikálni, úgy a még hátralevő kb. 18 000 tételhez 11–12 kötetre lesz szükség. Ismerve azt, hogy a legnagyobb erőfeszítés mellett is kb. 5–6 évre tehető egy-egy kötet megjelenítése, a vállalkozás még előreláthatólag legalább két generációt fog igényelni. Őszintén kívánjuk az egész világ közvéleménye nevében, hogy ez mindenki hasznára megvalósuljon.

BORSA GEDEON

Egy elveszett kiadás nyomában. Theodor Fontane, a XIX. század tehetségeiben oly gazdag német irodalmának egyik óriása valósággal divatban van Magyarországon az utóbbi 25 évben, miután előzőleg legfőljebb hivatásos irodalmárok ismerték a nevét. Mára viszont csaknem valamennyi fontosabb, időtálló munkája olvasható magyarul is, nem is egy közülük sok kiadást ért meg. Éppen ennek, a szinte egymás nyomába lépő szapora kiadásoknak van egy szinte mulatságosnak nevezhető melléktünete is: a legklasszikusabb Fontane-könyv, az *Effi Briest* egyik kiadása „elfelejtődött” a magyar könyvkiadásban.*

Amikor 1975-ben az Európa Könyvkiadó (Vas István szép fordításában és Kass János rajzaival) újból megjelentette az *Effi Briestet*, a könyvön az állt, hogy ötödik kiadás. A valóság azonban az, hogy ez már a hatodik magyar kiadás!

Az *Effi Briest* volt Fontane útsínálója a magyar olvasóközönségnél. A magyar könyvkiadás illetékesei nem egyszerűen szerencsés kézzel nyúltak elsőként ehhez, hanem azért, mert ismerték Thomas Mann véleményét, aki szerint „a legjobb regények gyűjteményéből, még ha a legszigorúbb szempontok szerint válogatnák is össze, s ha egy tucát, sőt tíz, vagy akár csak hat kötetre korlátoznák is — nem hiányozhatnék”. A könyv sokszori kiadása örvendetes és üdvözlendő esemény, elsősorban azért, mert így még több olvasóhoz juthat el ez a remekmű, de azért is, mert sikere kedvező bizonyítvány a magyar olvasóközönség ízléséről és érettségéről: mutatja, hogy ez a sokszor — és nem is mindig ok nélkül — ostorozott olvasóközönség nemcsak képes befogadni a jót, hanem igényli is, mégpedig a tőle korban, térben és ízlésben távol fekvő jót is.

Az *Effi Briest* első kiadása 1954-ben jelent meg a Szépirodalmi Könyvkiadónál Bódi László terjedelmes, mélyenszántó bevezető tanulmányával, Kálmán Klára illusztrációival. A következő évben az Új Magyar Könyvkiadó már megjelentette a második kiadást, majd 1956-ban a Szépirodalmi Könyvkiadó az *Olcso Könyvtár* sorozatban (Bódi László utószavával) adta ki. *Ez az 59 ezer példányos kiadás az, amiről azóta megjelekedtek:*

az Európa Könyvkiadónál 1964-ben megjelent kiadás (utószó: Ember Mária, illusztrációk: Sylvester Katalin) ugyanis a *harmadik* kiadás jelzést viseli és ezt a sort folytatja minden azóta megjelent kiadás. Az Európa Könyvkiadó 1971-es — elő- és utószó valamint rajzok nélküli — kiadásán negyedik kiadás áll, holott az elmondottakból világos, hogy ez már az ötödik volt. Így tehát az 1975-ös Európa Könyvkiadó-kiadás immár a *hatodik*.

Szerencsére könyvkiadóink újabb — érthetetlen és sajnálatos — szokásával ellentétben ebben a kiadásban megtalálható a példányszám, éspedig: hatvanezer. Hat kiadás, közte több, joggal tömegkiadásnak is nevezhető nagyságú — ez megerősíti, amit olvasóközönségünk ízléséről önelégültség nélkül, de föltétlenül némi elégedettséggel — és a továbbfejlődés reményében — fentebb mondtam volt. És éppen ezért ajánlom ezt a szerény adalékot — mármint a kiadások számát és az új kiadások számozását illetően irányt mutató tényt — a könyvkiadók figyelmébe.

PETŐ GÁBOR PÁL

Madách könyvtár. A jelenlegi Madách Kamaraszínház előcsarnokában márványtábla emlékeztet Pütkösti Andor újságíróra, rendezőre, igazgatóra és arra a Madách Színházra, amely 1940 — 44 között ebben az épületben működött. A háború előtt utolsóként megnyílt magánszínház tulajdonosa gróf Károlyi István volt.

A színvonalas irodalmi program határozott baloldali politikával párosult. Molière — Ibsen — Shakespeare előadásokon kívül, Pirandello, Darvas József, Felkai Ferenc darabjai kaptak aktuális politikai töltést az egyre sötéteülő időkben.

A színház célja a kultúra mind szélesebb körben való terjesztése volt. Ennek érdekében egy könyvsorozatot indított *Madách Könyvtár* címen, Pütkösti Andor igazgató és Staud Géza dramaturg közös elképzelését megvalósítva.

Színvonalas kiadványaival a sorozat ma is megállja a helyét. Milyen hasznos lenne, ha a nyomdák hosszú átfutási ideje nem akadályozná ilyen, a darabokhoz kapcsolódó anyagnak, vagy maguknak a daraboknak a megjelentetését.

A színházi könyvsorozatnak 15 kötete jelent meg. A kötet végén tájékoztatták az olvasót:

A Madách Könyvtár minden hónap elején jelenik meg. Gróf Károlyi István és Pütkösti Andor szerkesztésében felöleli a világirodalom válogatottan legszebb alkotásait. A Madách Könyvtár pompás gyűjteményében a legértékesebb színpadi alkotások mellett regények, elbeszélések és lírai gyűjtemények jelennek meg, és olyan ismeretterjesztő munkák, melyek irodalmi, művészeti, társadalmi és más korszerű kérdésekkel foglalkoznak.

A Madách Könyvtár régen érzett hiányt pótol. Előkelő külsejével és rendkívül olcsó árával a magyar kultúrának hasznos és nemes szolgálatot tesz.

A kötetek időrendi sorrendben a következők voltak:

1. Pirandello: *IV. Henrik* 1941.
2. Sztanyiszlavszkij: *Életem* 1941.
3. Strindberg: *A bűnbak* 1941.
4. Felkai Ferenc: *Néró* 1942.
5. ifj. Horváth István: *Örök színház* 1942.
6. Robert Ardrey: *Jelzótűz* 1942.
- 7–8. Madách Imre összes levelei I–II.
9. Larbaud: *Fermina Marquez* 1942.
10. Turi Turgonyi András: *Átok* 1942.
11. gr. Károlyi István: *Ibsen Rosmersholmja* 1943.

12. Jovet: *Egy komédiás feljegyzései* 1943.
13. Shakespeare: *Hamlet* 1943.
14. Semjén Gyula: *Paul Claudel* 1944.
15. *Déryné levelei*, Bayer József: *Déryné* 1944.

A címeket nézve is látjuk, mennyire sokoldalú a 15 kötet, tartalmaz színdarabokat, műhelytanulmányokat, színházelméleti munkákat, emlékiratokat, regényeket. 1000–3000 példányszámban jelentek meg, (a drámák nagy, a regények kis példányszámban), Pirandello *IV. Henrikje* két kiadást is megért. A színművek általában 3, kötve 5 pengőbe kerültek. Shakespeare *Hamletje* nagy terjedelme miatt (tanulmányokkal együtt) 17,80 pengővel a legdrágább kötet volt. Pl. Sztanyiszlavszkij 4,80–6,80, *Örök színház* 5–5,70, *Madách levelei* 8–12 (két kötet), Strindberg regénye 3,60–5,60. A bérlők kedvezményt kaptak.

A páratlan vállalkozás 1941. szeptember 19-re, Pirandello *IV. Henrikjének* bemutatójára jelent meg. Antonio Widmar fordításában, Pünkösti Andor bevezetőjével, a magyarországi Olasz Kultúrintézet támogatásával adták ki a drámát. A teljes dráma közlése mellett, tulajdonképpen kibővített műsorfüzetnek tekinthető, szereposztással, néhány színpadképpel, Pirandello arcképével, magyarázatokkal, tanulmányokkal. Gyakran ezek a képek az egyetlen fogódzók a díszlet és jelmezek felidőzésében. Pünkösti színvonalas tanulmánya Pirandellóról bizonyítéka annak, hogy miért tartotta érdemesnek a darab bemutatását, s egyben rendezői koncepciójának ismertetése is. Pirandello életének, egyéb műveinek ismertetésén túl, a *IV. Henrik* beható elemzését adta. Rámutatott Pirandello újszerűségére, a külső és belső világ, képzelet és valóság szembenállására, a lélek mélyén lejátszódó drámák jelentőségére, hirdelve a képzelet teremtő erejét. *IV. Henriket* *Hamlet* utódának tekintette.

Az első kötet után a *Magyar Színpad* is hírt ad erről az úttörő vállalkozásról:

„Ez a művelődési célokat szolgáló kiadvány a betű erejével is hirdetni akarja azt, amit a színház vezetősége a színpad feladatául jelölt meg: művészetet, emberi elmélyedést, hitet az el nem múló értékben, szóval mindazt, ami a szellem önfenntartásának alapfeltétele.”¹

A színház legjeientősebb műsordarabjainak kiadványai a *IV. Henrikkel* megkezdett tematikát követték. Felkai Ferenc *Nérójához* az előszót Laczkó Géza írta. Tanulmányában Néro életét ismertette. Az utókor Néro képét és alakjának irodalmi művekben való megjelenését mutatta be.

A 8 előadást megért Robert Ardrey *Jelzőtűz* című drámája csak így, könyvvalokban élhetett tovább és maradt fenn az utókor számára. Baky Marica fordította, a bevezetőt gr. Károlyi István írta. Károlyi előszava újra kiemelte a fontos gondolatokat, mondatokat. Feltette a kérdést, amelyre a színház kereste és megtalálta a választ, hogy

„égzengések és földindulások idején nyújt-e oltalmat az elefántcsonttorony, megóvja-e az egyén lelki békéjét a magány és a visszavonulás? Az előszóban a választ is megadta: Dolgoznunk kell és küzdenünk, mert ha saját korunk nem is ért meg, az utókor élvezni munkánk gyümölcsét: az emberiség nagy útjának egy lépését mi tettük meg. Tőlünk függ, hogy a szebb és jobb világ hamarabb virradjon fel.”²

– vallotta Ardrey-val Károlyi. A fejlődésnek minden ember közreműködésére szükség van.

¹ *Magyar Színpad* 1941. okt. 29.–nov. 4. 302–8. sz.

² Robert ARDREY: *Jelzőtűz*. Madách Könyvtár 1942., előszó.

Ibsen *Rosmersholmjának* bemutatója kapcsán gr. Károlyi István tanulmánya a *Rosmersholm* keletkezéséről (alkotáslélektani előzményeiről), a dráma politikai hátteréről, a többi Ibsen drámához való viszonyáról és a *Rosmersholm* színpadi pályafutásáról szól. A tanulmány Ibsen és drámáinak beható ismeretéről tett tanúságot. „Az emberiség számára Rosmersholm problémája aktuális – írta – ameddig Rosmer álma be nem teljesedik: az a szociális gondolat, hogy a földön csupa boldog, nemeslelkű ember éljen.”³ A kötetet Staud Géza összeállításában bibliográfia egészítette ki.

A legjelentősebb kötet Shakespeare *Hamletjének* kiadása. A legnagyobb csodálkozással forgattam lapjait. Angol szakos lévén, jónéhány Shakespeare-rel kapcsolatos kiadvány volt már kezemben, de ilyen színvonalas, tömör, tudományos magyar kiadással még nem találkoztam. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátták: Egger Mária, Pütkösti Andor és Staud Géza.

„Hamlet minden szavát mérlegre tettük, átvizsgáltuk és értelmeztük és ugyanúgy vizsgáltuk át Arany János Shakespeare szövegét is.”⁴ – írta előzetesen Pütkösti Andor.

A 360 oldalas kötet nagy részét maga a dráma foglalja el. Szögletes zárójelk között, azokat a részleteket közölték, amelyek az előadásból kimaradtak. (Nem túlzottan sok jelenet). A sorok számozottak, így könnyű eligazodni a lapalji jegyzetekben, amelyek a Madách Színház előadására is utalnak. A jegyzetek gyakran az angol eredetivel vetik össze a sorokat. Pütkösti tartalmi (tárgyi), dr. Egger Mária nyelvi megjegyzéseket fűzött a szöveghez.

Pütkösti Andor a *Hamlet* keletkezésével, forrásaival, korabeli viszonyokhoz való kapcsolataival foglalkozott. A *Hamlet* színpadi pályafutását is ismertette. Dramaturgiai és rendezői problémáinak részletes magyarázatát adta. Érdekesek a fennmaradt 3 szöveg (2 quarto és 1 folio) kiadásáról írottak. Foglalkozott a mű történetével és azokkal a Shakespeare-korabeli politikai és közéleti jelenségekkel is, amelyek a drámában nyomot hagytak.

„Az igazi költő – írta Pütkösti – sohasem másolja az életet, de az élet jellegzetes vonásaiból építi fel saját álomvilágát... Shakespeare érezte azt a feszültséget, amely a különböző érzelmek között az ő korában forrpontra hevült és amely végül is Essex lázadását kirobbantotta.”⁵

Utalt a szemlélet-változásra, ahogy különböző korok különbözőképpen ítélték meg Shakespeare művét. Játsszani is számtalan változatában játszották, Pütkösti csak a legszélsőségebbeket említette. Ő ezt a 20 lapos *Hamlet*-tanulmányt a drámára való készülés forgácsának tekintette csupán. Rendezésében Hevesi Sándor nagy elvére támaszkodott:

„Haladás tradíció nélkül: ugrás a sötétbe; tradíció haladás nélkül: gubbasztás a múltak árnyán. – Színházunk minden eszközt megragad, hogy a Hamletet közel hozza a közönséghez, de nem nyúl semmilyen olyan eszközhöz, amely szenzációt hajszol, különködő vagy tipikusan diktatórikus rendezői fogás. Shakespeare értett a színpadhoz, úgy kell adni a drámáit, ahogy megírta.”⁶

A tanulmányt a *Hamletre* vonatkozó irodalomjegyzék egészíti ki.

A második tanulmányt *Arany János Hamlet-fordítása* címmel dr. Egger Mária írta. *Hamlet Magyarországon* dr. Staud Géza összefoglalójának címe, tartalmazza a magyar-

³ gr. KÁROLYI István: *Ibsen Rosmersholmja*. Madách Könyvtár. 1943.

⁴ PÜTKÖSTI Andor: *Hamlet*. Film, Színház, Irodalom 1943. aug.

⁵ SHAKESPEARE: *Hamlet*. Madách Könyvtár 1943. Pütkösti Andor tanulmánya 19.

⁶ PÜTKÖSTI Andor: *Titkok és tervek* (A Madách Színház programjáról). Film, Színház, Irodalom 1943. febr. 26. – márc. 4. 9. sz.

országi előadások jegyzékét, a magyar nyelvű előadások, a Shakespeare-rel foglalkozó irodalom, sőt a sajtóközlemények bibliográfiáját is.

Mindhárom szerző célja az volt, hogy az érdeklődő olyan könyvet kapjon kezébe, amelyből minden *Hamlet*et érintő kérdésre útbaigazítást kaphat. Ennek a célnak a kiadvány a legmagasabb szinten megfelelt.

A színházelméleti munkák közül kiemelkedik Sztanyiszlavszkij *Életem* című művének úttörő, első magyar nyelvű kiadása. Fordította és bevezette Staud Géza. Staud Géza Sztanyiszlavszkij könyvének legizgalmasabb problémáira: a lélektani realizmus és a színészi alkotás folyamatának lényegére hívta fel az olvasó figyelmét.

„Gondoljuk csak meg – írta Dalos László – Magyarország is hadba lépett a Szovjetunió ellen, s akkor egy magyar színház a maga könyvsorozatában azonmód hitet tesz a szovjet színház nagy újítója mellett! Ez egyértelmű színvallás és vállalás.”⁷

A tragikus körülmények között elhunyt (a kor embertelenségét nem bírván elviselni, öngyilkosságba menekült) ifj. Horváth István *Örök színház* című kötete tanulmányait, írásait tartalmazza. Emléket is állít ez a kötet, a fiatalon meghalt tehetséges rendezőnek. A bevezető tanulmányt Hont Ferenc írta, az előszót Sik Sándor. A korszerű rendezés című fejezetben Horváth István a rendezési alapfogalmakkal, a rendező, a dráma, a színész, a színpad, a díszlet, a világítás, a színpadtechnika és a színjáték auditív elemeinek kapcsolatával foglalkozott. Sárospataki diákként angol nyelvű Shakespeare előadást és tragédiát rendezett. Legemlékezetesebb rendezése a szegedi egyetemisták Hamlet-előadása volt. Erről a szegedi Hamlet-előadásról szól a könyv második része. Louis Jovet: *Egy komédiás feljegyzéseit* Várkonyi Zoltán fordította. A nagy francia színész színészmesterségről, a francia drámaírókról vallott egy színész szemével. A színház jövőjéről írt fejezet aggodással teli humanizmusa rokon volt 1943 elkötelezett színházi embereinek problémáival is:

„Ha a mai színház egyáltalán halad valami felé, akkor olyan világ felé halad, melyben a gondolat újból hatalmába keríti az anyagot; a szó, a szöveg parancsol a játéknak. Költészet, könnyed szépség és igazi nemesség alkotja az új színjátszást . . . Ha a mai színház halad valami felé, akkor a felé a ritka játék felé halad, ahol a néző és a színész egyaránt fellelik magukban az embert . . .”⁸

Semjén Gyula *Paul Claudel*ről írt tanulmányt. Claudel az Art nouveau-nak volt egyik legjelentősebb képviselője, de egyben a legkölteibb drámaírók és a francia líra legnagyobb művészei között tartják nyilván. A Claudelről szóló irodalom igen terjedelmes, Semjén tanulmánya azonban úttörő munka volt, mivel korábban Magyarországon még senki sem foglalkozott ezzel a jelentős íróval.

Madách Imrének, a színház névadójának összes leveleit adták ki két kötetben, Staud Géza gondozásában.

Színházi vonatkozású az utolsó kötet: Déryné születésének 150. évfordulójára megjelentetett leveleinek gyűjteménye és Bayer József *Déryné* című munkája, Staud Géza bevezetőjével.

A *Madách Könyvtár* tematikájának kialakítása volt az egyetlen eset – mondja Staud Géza –, amikor Pütkösti elképzelései eltértek az övétől. Színházi jellegű könyvsorozatnak indult, így nem értett egyet a sorozat egységének regényekkel való megbontásával.

⁷ DALOS László: *A 13. kötetről*. = Film, Színház, Muzsika 1977. okt. 15. 42. sz.

⁸ JOUVET: *Egy komédiás feljegyzései*. Madách Könyvtár 1943. 1. fejezet: A színház jövője.

Strindbergnek nem drámáját, vagy jelentős színházelméleti írásait adták ki, hanem *A bűnbak* című jelentéktelen regényét Semjén Gyula fordításában és bevezetőjével. Larbaud egy könnyű kisregényéből, a *Fermina Marquez*ből (ford. Szávai Nándor), Turi Turgonyi András: *Átok* című regényéből (Pünkösti Andor előszavával) tekintélyes remittenda maradt.

Több úttörő munka, színvonalas alkotás látott napvilágot. Szerkesztőinek érdeklődése, tájékozódása kizárólag olyan eszmék, gondolatok megjelenését tette lehetővé, amelyekből tanulhatott a színház és közönség, olyan műveket, amelyeket a Madách Színház fenntartás nélkül vállalt. Könyvsorozatával művészeti és politikai hivatást is teljesített, méghozzá magas színvonalon.

BORSOS ZSUZSANNA